

1962 - פרשת שלום כהן – האמנת כתבים צבאיים

מאת: קצינת-משפטים בתאל טגן, תובעת צבאית בפרקליטות אזור יהודה ושומרון,

התביעה הצבאית

בשנת 1962 עתר שלום כהן, כתב העיתון "העולם הזה", לבית הדין הגבוה לצדק, בגין שלילת הרשאתו ככתב צבאי מורשה ע"י צה"ל. שלילת ההרשאה נומקה בכך שהעיתון פעל בניגוד לרוח החינוך ומדיניות צה"ל. המדינה השיבה, בין השאר, שאין לעיתונאי זכות קנויה בדין, שעל בסיסה הוא יכול לעתור. בג"ץ קיבל את עמדת המדינה, ודחה את העתירה. דיון זה הצטרף לסדרת ההלכות הארוכה, בקשר לסוגיות של חופש הביטוי וחופש העיתונות במדינת ישראל.

רקע עובדתי

בעבר, עיתונאים שביקשו לעבוד מול צה"ל, "ככתבים צבאיים", היו צריכים לקבל כתב האמנה מידי הרמטכ"ל. כחלק מקבלת החלטה בדבר האמנה, ביצעו גורמי הצבא מספר בדיקות; ולשם קבלת כתב האמנה, התבקשו הכתבים הצבאיים לחתום על כתב התחייבות המחייב אותם לשמור על כללי ביטחון המידע והצנזורה.

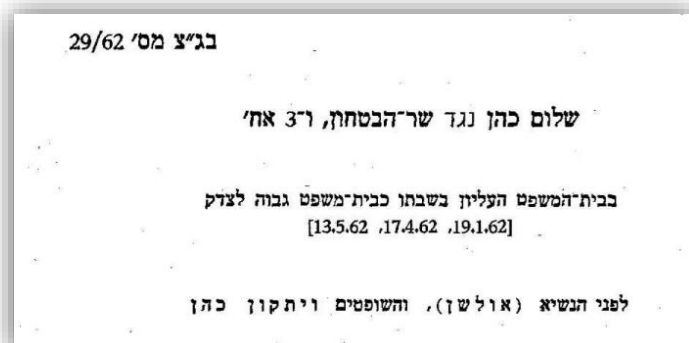
העיתונאי שלום כהן, שימש באותה תקופה ככתב הצבאי של השבועון "העולם הזה", והחזיק בכתב האמנה מטעם הרמטכ"ל כבר מאז שנת 1956. ככל הכתבים הצבאיים, הוזמן שלום כהן מפעם לפעם להשתתף בסיורים לימודיים בצה"ל, בביקורים במתקנים צבאיים ובפגישות עם מפקדי צבא. אלא שבמהלך שנת 1962, הורה ראש הענף האמון על קשרי העיתונות ביחידת דובר צה"ל, לשלול ממר כהן את כתב האמנה. זאת, לפי המכתב ששלח ראש הענף לשלום כהן, מפני "שיהעולם הזה" פועל בעקביות בכיוון המנוגד לרוח חינוכו של צה"ל ועל כן אין צה"ל מוכן להמשיך במתן זכות מיוחדת לנציג שבועון זה". בעקבות כך, עתר כהן לבית המשפט הגבוה לצדק (בג"ץ 29/62 כהן נ' שר הביטחון ואח').

ההליך המשפטי

בעתירתו, טען שלום כהן כי ההחלטה בדבר שלילת כתב האמנה התקבלה בשירות לב ויסודה בשיקולים זרים, הנוגעים לעמדותיו הפוליטיות ולעמדות ביקורתיות שבוטאו בשבועון בו עבד – "העולם הזה". לאור זאת, המשיך וטען כהן, על בג"ץ לפסול את ההחלטה בעניינו ולהשיב לו את כתב האמנה, כך שיוכל להמשיך ולפעול ככתב צבאי.

מנגד, המדינה עמדה על שלוש טענות שהיה בהן להצדיק את החלטת רשויות הצבא: ראשית,

המדינה טענה כי ההסדר להאמנת כתבים הוא פרי רצון של רשויות הצבא, לתחזק ולטפח יחסי ציבור תקינים ולהסדיר את המגעים עם הכתבים הצבאיים. ממילא, טענה המדינה, ההסדר אינו מעוגן בדין, ומשכך אין בו משום

זכות הקנויה לעיתונים או לכתבים, ואין כל חובה להעניק כתבי האמנה כאמור. תכלית ההסדר, כך הסבירה המדינה, לשמש את מטרות הצבא, ואותן בלבד.

מכאן, ניגשה המדינה לטענתה השנייה, בדבר תכלית ההסדר. הוסבר, שההסדר נועד למטרות כגון חיזוק רוח הלחימה של החיילים ואמונם בצבא ובכשירות מפקדיהם, ולכן גורמי הצבא מעניקים סיוע ומקיימים מגע עם עיתונים ועורכיהם, שמקדמים מטרות אלו של הצבא בלבד. הוסבר, שההבחנה בין כתב לכתב ובין עיתון לעיתון מבוססת על שיקול ענייני, הנוגע לעניין עצמו.

שלישית, המדינה הדגישה, כי השבועון "העולם הזה" אינו מסייע לקידום מטרות הצבא כאמור, אלא אדרבה - "מחבל בהן". הממונה דאז על יחסי הציבור במערכת הביטחון, סגן אלוף דב סיני, טען ששיתוף הפעולה עם "העולם הזה" פירושו "גרימת נזק לכושרה הצבאי של המדינה". לביסוס טענה זו הביאה המדינה דוגמאות ממאמרים וידיעות, שהתפרסמו בעיתון משך תקופה ממושכת, שהייתה בהם, לפי אותה טענה, מגמה ברורה: להעמיד את מדיניות הממשלה, בהיבט הביטחוני, באור שלילי ביותר, ובכך לערער את האמון שהחיילים רוחשים לצבא ולמפקדיו.

כותרתה של כתבה שפורסמה על הפרשה ביום 28 בפברואר 1962, בעיתון "על המשמר"

תחילה מצא בג"ץ מקום להוציא צו על תנאי, והורה למדינה לנמק מדוע לא תשנה את החלטתה בעניינו של העיתונאי שלום כהן. ואולם בסופו של יום – ביום 13 במאי 1962, בית המשפט דחה את העתירה.

הטעם שעמד ביסוד החלטת בית המשפט לדחות את העתירה, שילב נימוק פורמלי בנימוק מהותי: היעדר זכות עמידה בפני בית המשפט, בדרישה להעניק לאדם זכות שאינה קנויה לו בדין. בית המשפט קבע, כי כדי שלאדם תהיה זכות עמידה בפני בג"ץ, עליו להוכיח כי נפגעה לו **זכות שהיא מוקנית, ואין די בהעלאת טענת האפליה כשלעצמה** כדי להצדיק התערבותו של בית המשפט.

חשיבות הפרשה

פרשת שלום כהן העלתה את המודעות, בעולם המשפט ובעולם התקשורת, למפגש המורכב לעיתים, שבין חטיבת דובר צה"ל לבין הכתבים הצבאיים, וכלי התקשורת בכלל. הפרשה עוררה דיון באשר לגבולות כוחו של הצבא לברור, את הגורמים עימם הוא עובד, בשדה התקשורת, ובאשר לזכותם של עיתונאים לשמש "כתבים צבאיים".

מעניין לראות, כי נושא הקשר שבין צה"ל ובין הכתבים הצבאיים, ממשיך להעסיק את צה"ל עד לימינו ממש. כך, במסגרת התנהלותה של עתירה שהגישה חברת "זמני ישראל בע"מ" (בג"ץ 4348/18 "זמני ישראל" נ' דובר צה"ל), הודיע דובר צה"ל על עבודת מטה, במסגרת ועדת מייעצת בראשות כבי' השופטת (בדימוס) איילה פורקציה, לקביעת אמות מידה, הגדרות וכללים בקשר לעבודה מול כתבים צבאיים. זאת, בין היתר, כדי להבטיח התנהלות שוויונית והוגנת של הצבא בהתנהלותו אל מול כתבים וכלי תקשורת.

על רקע זה, יכול הקורא לתהות, האם החלטה מן הסוג שהתקבל בעניינו של שלום כהן, יכולה הייתה להתקבל גם בימינו? התשובה, לעניות דעתי, היא שלילית. יתכן, שחשיבותה של אותה פרשה עליה כתבתי כאן, דווקא בהבלטת כבדת-הדרך שעברו מערכות הצבא, התקשורת והמשפט.

כתבה בנושא העתירה בת-ימינו של "זמני ישראל", בקשר להחלטות דובר צה"ל, אתר "העין השביעית"

מדוע בחרתי בנושא?

פרשת שלום כהן היא דוגמה מני רבות, לממשקים המורכבים שבין שלושה עולמות שונים ומורכבים – עולם התקשורת, עולם המשפט ועולם הביטחון. כאשר הגעתי לשרת בתפקידי כתובעת צבאית בפרקליטות אזור יהודה ושומרון, ידעתי שאחווה את השילוב והממשק שבין עולם הביטחון ועולם המשפט, בהיותי מופקדת על העמדה לדין ועל קיומו של הליך פלילי תקין, במערכת הצבאית הגדולה שייעודה לשמור על ביטחון מדינת ישראל ואזרחיה ועל שלטון החוק.

בחלוף הזמן, למדתי כי גם עולם הסיקור התקשורתי של פעולות הצבא, הוא בעל חשיבות בעשייתנו, ונחשפתי לאינטנסיביות הממשק שבין העולם המשפטי והביטחוני לבין עולם התקשורת.

מתוך המקום הזה, מצאתי עניין רב בלימוד והעמקה באירוע אחד, שקרה לפני שנים רבות, אך יש בו כדי להאיר את הממשקים המורכבים, בין העולמות השונים שבהם אנו נדרשים לפעול בתפקידינו בפרקליטות הצבאית.

להרחבה בנושא, ראו את המקורות הבאים:

- בג"ץ 29/62 שלום כהן נ' שר הבטחון ואח', פ"ד טז 1023 ;
- אמנת הדוברות של חטיבת דובר צה"ל ;
- הכתבה "בנימוקי "בטחון" נשללה זכות "העולם הזה" לכתב צבאי", עיתון קול העם, 28 בפברואר 1962 ;
- הכתבה "משרד הביטחון עונה על צע"ת לבקשת "העולם הזה", עיתון על המשמר, 28 בפברואר 1962.